

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter
Folkekirkens målsætningsarbejde med kirkemusikken som case
En kort præsentation

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Indhold

Forord.....	3
Baggrund for undersøgelsen.....	4
Folkekirke og målsætninger	4
Hvorfor målsætningsarbejde i folkekirken?.....	5
Undersøgelsens grundlæggende spørgsmål.....	5
Undersøgelsens resultater	6
Den kvalitative undersøgelse.....	10

Forord

Dette er en mini-udgave af den originale rapport om *Folkekirkenes målsætningsarbejde med kirkemusikken som case*. Mini-rapporten er den hurtige vej til at få et overblik over undersøgelsen, som er iværksat af *Folkekirkenes Uddannelses- og Videnscenter*. Forfatterne til undersøgelsen er religionssociolog, cand. mag. Lene Kofoed og organist, lektor, mag.art. Peter Weincke af henholdsvis den kvantitative og kvalitative del af arbejdet.

I undersøgelsen tager forfatterne udgangspunkt i en række baggrundsspørgsmål omkring det kirkemusikalske arbejde, der udføres i danske sogne, og fokuserer på, hvor meget dette arbejde fylder i kirkernes målsætningsarbejde, hvad enten dette er formuleret eller ej. Hvor meget beskæftiger man sig med kirkemusikkens betydning for folkekirkenes virksomhed og opgaver blandt danske menighedsråd, sognepræster og organister? Det er projektets grundlæggende fokusspørgsmål. Formålet med undersøgelsen er også at åbne op for yderligere spørgsmål om kirkemusikkens fremtidige muligheder og opgaver i folkekirken.

På de næste sider vil der kortfattet blive gjort rede for undersøgelsens formål og konklusioner.

Ønskes en nærmere redegørelse for undersøgelsens metode, en mere detaljeret gennemgang af dens resultater, referencer og de enkelte informanternes svar henvises til den samlede rapport på ca. 160 sider. Den kan hentes frit på FUV's hjemmeside.

Birgitte Graakjær Hjort
Center- og afdelingsleder

Baggrund for undersøgelsen

Folkekirke og målsætninger

Folkekirken er landets største koncertarrangør. Men den er også landets største arbejdsplads for danske organister. I 2016 viste en opgørelse fra Kirkeministeriet, at i alt 1046 organister var beskæftiget i folkekirken.

Danske organister skal ikke kun stå for kirkens musik i forbindelse med gudstjenester og kirkelige handlinger, men også varetage musiklivet i og omkring kirken: Musik i forbindelse med menighedsrådsmøder, ældrearbejde, konfirmandundervisning, minikonfirmander, babysalmesang, børne- og voksenkor samt koncerter. Spørgsmål om sådanne kirkemusikalske aktiviteter har indgået i flere brugerundersøgelser på både stifts- og sogne niveau, men der er endnu ikke foretaget noget systematisk studie af, i hvor høj grad kirkens musik spiller nogen rolle i sognenes målsætningsarbejde.

Udgifterne til kirkens omfattende musikliv bevilges og administreres af landets menighedsråd, der én gang om året skal afholde et menighedsrådsmøde, hvor rådet blandt andet skal orientere om den planlagte virksomhed i det kommende år. Ved denne orientering er der en forventning om, at menighedsrådet gør rede for sine målsætninger for det kirkelige liv i sognet og dermed også for sognets aktiviteter.

Side 2 i menighedsrådets budget er netop forbeholdt en beskrivelse af menighedsrådets målsætninger og formål for rådets aktiviteter.

I årene 2006-2014 udgav Kirkeministeriet syv betænkninger, der på forskellig vis fokuserer på elementer som mission, målsætning, kommunikation og kvalitet. Folkekirken var ved at bevæge sig fra *institution* til *organisation*, hvor mål- og effektstyring, kvalitetsfokus, gennemsigtighed og borger- og brugerinddragelse indgår som krav. Som allerede nævnt, anbefales det, at menighedsrådene definerer målsætningerne for det kirkelige liv.

Men hvad menes der så med begrebet *målsætning* i kirkeligt regi? Hvis man vil undersøge det, må man dykke ned i de betænkninger, der udkom i perioden 2006-2014, især Betænkning 1477 og Betænkning 1491. Her optræder der klare og nuancerede anvendelser af målsætningsbegrebet, og undersøgelsen knytter an til disse.

Hvorfor målsætningsarbejde i folkekirken?

Men hvorfor overhovedet operere med et målsætningsarbejde i folkekirken? Undersøgelsen henviser til sociolog Steen Marquard Rasmussen, som har ønsket "at komme på sporet af den dybere og objektive begrundelse, som gør målsætningsarbejde til mere end en ledelsesteoretisk modedille." (Rasmussen 2014, p. 12). Det er Rasmussens påstand, at kirkens målsætningsarbejde er "en sociologisk nødvendighed for en folkekirke, der vil være på højde med situationen, fordi det afspejler kirkens svar på en objektiv udvikling i det moderne samfund." (Rasmussen 2014, p. 12).

Weincke ønsker at undersøge i hvilken udstrækning MR-formænd, sognepræster og organister kan erklære sig enige i denne påstand.

Undersøgelsens grundlæggende spørgsmål

Undersøgelsens grundlæggende spørgsmål lyder derfor:

1. I hvor høj grad indgår sognenes kirkemusikalske aktiviteter i menighedsrådenes målsætninger for det lokale kirkelige liv, hvad enten disse er formuleret eller ikke formuleret? Og herunder:
2. I hvor høj grad tager organisternes arbejdsbeskrivelser, der definerer omfanget og karakteren af organistens kirkemusikalske forpligtelser, hensyn til disse målsætninger?

For at kortlægge omfanget og indholdet af danske sognes kirkemusikalske målsætningsarbejde, foretager undersøgelsen både en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse samt en empirisk kvalitativ semistruktureret interviewundersøgelse. Interviewundersøgelsen skal uddybe de mest centrale svar fra den kvantitative spørgeskemaundersøgelse.

Spørgeskemaet er udsendt til 426 respondenter – menighedsrådsformænd, sognepræster og organister – i 148 sogne. 279 har gennemført hele spørgeskemaundersøgelsen. Det giver en svarprocent på 65.

Selvom undersøgelsen har søgt at finde respondenter i forskellige størrelser af sogne, hævder den ikke at være repræsentativ for alle sogne i landet. Den kan dog give et fingerpeg om forholdene i sognene mht. målsætningsarbejdet for kirkemusikken.

Undersøgelsens resultater

Hvad fortæller undersøgelsen så?

Er der en særlig målsætning for musik i sognets kirker?

38 respondenter (13,4 %) har svaret "Ja" til, at menighedsrådet har udarbejdet en *særlig målsætning* for musikken i sognets kirker.

Der er dog ikke enighed blandt de tre respondentgrupper, MR-formænd, præster og organister, i de enkelte sogne på disse svar. Man ser f.eks., at en enkelt respondent i et sogn svarer "ja", mens de andre respondenter i samme sogn svarer "nej".

Der er altså i de enkelte sogne forskellige opfattelser af, om de har en særlig målsætning for musikken i sognets kirke(r).

At et sogn svarer positivt på spørgsmålet, om menighedsrådet har en målsætning for musikken i sognets kirke(r) behøver heller ikke nødvendigvis at betyde, at respondenterne gengiver formuleringen af denne målsætning ens.

Undersøgelsen fremhæver 4 karakteristiske træk:

1. Undersøgelsen viser, at nogle sogne ikke har formuleret en skriftlig målsætning, eller at de ikke i besvarelsen af spørgeskemaet har haft tid til at finde den konkrete formulering frem.
2. Hvor der findes målsætninger, er de fleste meget kortfattede. Der er kun et par eksempler på længere formuleringer.
3. I de målsætningsformuleringer, som respondenterne gengiver, er der ofte forbindelse mellem forkyndelse og kirkemusik.

4. Der er flere eksempler på meget konkrete mål for musikken i kirken, som f.eks. at man vil gå fra at have fem kor i stedet for to, eller at man vil satse målrettet på at have god kontakt til forældre og børn i sangøjemed.

Indgår kirkemusik i menighedsrådets målsætning?

I spørgeskemaet er der også spurgt til, om kirkemusikken indgår i menighedsrådenes overordnede målsætning for det kirkelige liv i sognet.

69 respondenter fordelt på 57 sogne har svaret "Ja" på spørgsmålet. Det svarer til 41 % af de 138 sogne, som har gennemført spørgeskemaet.

Det er dog tvivlsomt, hvor mange sogne, der i virkeligheden lader kirkemusikken indgå i menighedsrådets overordnede målsætning, sådan som den er formuleret i budgetarket. Mange respondenter kan, efter at have svaret "ja" til spørgsmålet, ikke gengive den, finde den frem eller svarer direkte på et efterfølgende spørgsmål, at kirkemusikken ikke er nævnt.

Der ses igen mange eksempler på, at respondenterne fra samme sogn giver forskellige svar. Der er fx tilfælde, hvor der gives forskellige svar fra formand, præst og organist i samme sogn på selve formuleringen af målsætningen.

Derfor skal den positive tilkendegivelse på, at kirkemusikken indgår i menighedsrådets samlede målsætning, tages med forbehold. Det er usikkert, hvor mange der i virkeligheden har nævnt kirkemusikken i budgettet.

Nogle beskriver helt konkrete fokuspunkter for kirkemusikken i formuleringerne som f.eks.:

"Organisten skal være med til at tilrettelægge musikken i kirken." *Organist*

"Vi har som målsætning, at der skal afholdes en koncert om året." *Sognepræst*

Eller som de to følgende:

”Udvikle jazzmusikalsk profil i kirken. Denne snævre formulering skal ses i lyset af, at det er her, der aktuelt skal ske en udvikling – ikke at andre områder ikke prioriteres.” *MR-formand*

”Helt konkret med forslag om kontakt til skolen og samarbejde med musiklærerne, og jeg har i december måned salmeintro for hele udskolingen. Ved hvert eneste menighedsrådsmøde går vi det igennem – altså, om vi kommer hele vejen rundt.”
Sognepræst

Resumé

Mellem 22 % og 41 % af sognene i undersøgelsen mener altså, at der i menighedsrådene arbejdes med en målsætning for musikken i sognets kirke(r), men der skal som sagt tages store forbehold for dette resultat. Hvorvidt disse målsætninger er skriftligt formuleret eller foregår i en mundtlig dialog (eller monolog, hvilket det kan tyde på i de tilfælde, hvor respondenterne inden for samme sogn svarer både positivt og negativt på spørgsmålene) kan være svært at afgøre af besvarelsene, da der er store forskelle i respondenternes svar.

Målsætningsformuleringer i organisters arbejdsbeskrivelse

Undersøgelsen har også interesseret sig for, i hvor høj grad organisternes arbejdsbeskrivelser tager hensyn til disse målsætninger.

66 % af organisterne tilkendegiver, at de har en arbejdsbeskrivelse, mens 23 % svarer ”Nej”, og 11 % svarer ”Ved ikke”.

De organister, der også har svaret ”Ja” til, at menighedsrådet har udarbejdet en særlig målsætning for musikken i sognets kirke(r), nemlig 11 organister, blev også stillet spørgsmålet, om menighedsrådets målsætning for musikken i sognets kirke(r) er beskrevet i organistens arbejdsbeskrivelse.

Det drejer sig blot om seks organister, hvis menighedsråd har en målsætning, der inkluderer kirkemusikken, og som samtidig har en arbejdsbeskrivelse. Det er dog kun en enkelt, som svarer ”Ja” til, at menighedsrådets målsætning for musikken er beskrevet i vedkommendes arbejdsbeskrivelse.

Det hører øjensynligt til sjældenhederne, at organisternes arbejdsbeskrivelse inkluderer en beskrivelse af menighedsrådenes målsætninger for musikken i sognets kirke(r).

23 % af organisterne i undersøgelsen har ikke en arbejdsbeskrivelse, og 11 % svarer, at de ikke ved, om de har en arbejdsbeskrivelse.

Musikkens betydning for kirkens forkyndelse

Undersøgelsen har også interesseret sig for, hvordan respondenterne forholder sig til kirkemusikkens betydning for kirkens forkyndelse.

Ifølge alle respondentgrupper, MR-formænd, præster og organister, har *gudstjenestens musik* en stor eller meget stor betydning for forkyndelsen. Dog i mindre grad for MR-formændene.

Kirkekoncerterne vurderes i mindre grad end gudstjenestens musik at have betydning for kirkens forkyndelse. Det er især præsterne, der i mindre grad mener, at kirkekoncerterne har en betydning for forkyndelsen.

Konklusion på spørgeskemaundersøgelsen

Undersøgelsen har mange eksempler på, at de tre respondentgrupper, MR-formænd, præster og organister, i samme sogn ikke svarer ens på spørgsmålene.

Undersøgelsen konkluderer derfor, at det er vanskeligt at udtale sig om, i hvor høj grad menighedsrådene arbejder med en målsætning for sognets kirke(r), ligesom det er vanskeligt at sige noget konkret om, i hvor høj grad der arbejdes med målsætninger for kirkemusikken. Det har undersøgelsens forfatter derfor søgt at belyse nærmere i den efterfølgende kvalitative interviewundersøgelse.

Spørgeskemaundersøgelsen er derimod klar på et andet område. Målsætningerne for kirkemusikken indgår ikke i organisternes arbejdsbeskrivelse. Kirkemusikalsk målsætningsarbejde skaber således ikke retning for organisternes arbejde.

Den kvalitative undersøgelse

Spørgeskemaundersøgelsen viste, at mellem 22 % og 41 % af menighedsrådene i en eller anden forstand arbejder med målsætning for musikken i sognets kirke(r).

Det betegner undersøgelsens forfatter som et ret beskedent antal. For hvordan hænger det sammen med, at et markant flertal af undersøgelsens informanter finder, at gudstjenestens musik har *meget stor betydning* eller *stor betydning* for kirkens forkyndelse?

For at få kastet mere lys over informanternes holdning til kirkemusikalsk målsætningsarbejde blev der gennemført interview med 9 interviewpersoner, nemlig 3 MR-formænd, 3 sognepræster og 3 organister. Udvælgelsen var bl.a. baseret på, at

- respondenterne i spørgeskemaet havde svaret, at gudstjenestens musik har *meget stor betydning for kirkens forkyndelse*
- respondenterne er ansat i et sogn, der *ikke har nogen formuleret målsætning for kirkens musik*
- ingen af de 9 respondenter *er ansat i samme sogn*.

Vigtighed udmøntes ikke i en nedskrevet målsætning

Interviewene fokuserer på følgende spørgsmål: Når 80 % af de adspurgte MR-formænd tillægger gudstjenestens musik stor eller meget stor betydning for kirkens forkyndelse, hvad er så årsagen til, at kun et beskedent antal af de menighedsråd, der har responderet på undersøgelsen, har en kirkemusikalsk målsætning?

Maskeret målsætning

Det viser sig, at der i svarene fra de interviewede organister, sognepræster og MR-formænd gemmer sig flere maskerede målsætningsformuleringer. Mange af svarene viser holdninger, visioner eller mål, som undersøgelsens forfatter mener ligeså godt kunne indgå eller allerede være indgået i menighedsrådets overordnede kirkemusikalske målsætninger for sognet. I næsten alle informanternes svar gemmer der sig ifølge forfatteren et stort potentiale for at iværksætte et kirkemusikalsk målsætningsarbejde. Undersøgelsen omtaler dette potentiale

som ”maskeret kirkemusikalsk målsætning”. De fleste informanter bruger helt bevidst kirkemusikken som led i kirkens virksomhed, og det kunne være blevet formuleret som en kirkemusikalsk målsætning for menighedsrådet.

Forskellige tilgange til kirkemusikkens betydning

Informanterne har generelt vanskeligt ved at relatere kirkemusikalske aktiviteter til kirkemusikalsk målsætningsarbejde.

Organisterne er først og fremmest styret af en performativ dagsorden. Det forventes, at de leverer en række musikalske kerneydelser til folkekirkens daglige drift. Nogle organister er meget bevidste omkring kirkemusikkens kommunikative muligheder og udfordringer. Dermed kunne der være åbnet op for at tænke organistarbejdet ind i en kirkemusikalsk målsætning.

Sognepræsterne prioriterer samarbejdet med velkvalificerede organister meget højt. Set i præsternes optik synes kirkemusikalsk målsætning imidlertid at være et vanskeligt område, selvom sognepræsterne er meget bevidste om kirkemusikkens potentiale i forhold til kirkens liv og vækst. Flere af dem ville forholde sig positivt til evt. at skulle inddrage kirkemusikken i menighedsrådets målsætningsarbejde.

MR-formændene er først og fremmest styret af en praktisk dagsorden: Hvad er økonomien, hvilken bemanding er vi i besiddelse af, og hvilke målgrupper har vi mulighed for at nå? Generelt sætter de tre interviewede MR-formænd stor pris på kirkens musik. De erkender, at der ikke er formuleret en overordnet målsætning for det kirkelige arbejde, hvorfor det kirkemusikalske selvsagt ikke er nævnt.

Sammenhæng mellem den kvantitative og kvalitative undersøgelse

Interviewundersøgelsen har udnyttet data fra spørgeskemaundersøgelsen. Den kvalitative undersøgelse henvender sig således udelukkende til respondenter, der i den kvantitative har oplyst, at de ikke har en formuleret målsætning for musikken i sognets kirke(r). Til gengæld tillægger alle respondenter gudstjenestens musik meget stor betyd-

ning. Selvom denne del af undersøgelsen ikke viser, hvordan der arbejdes med kirkemusikalske målsætninger, og hvem der hovedsageligt tager beslutninger i denne sammenhæng, får man ikke desto mindre et indblik i, hvordan de forskellige respondentgrupper tænker om målsætningsarbejde.

Det synes tydeligt, at menighedsrådsformændene er meget positive over for også at formulere målsætninger, der inddrager kirkemusikken, hvorimod der fra organister og sognepræster er et større forbehold. Respondenterne begrundet det med f.eks. menighedsrådets inkompetence i disse forhold, og med at der på menighedsrådsmøderne i langt højere grad diskuteres økonomi end forhold omkring kirkens liv og vækst.

Respondenterne i undersøgelsen tillægger gudstjenestens musik stor betydning for kirkens forkyndelse. Ligeledes tilkendegiver de fleste, at kirkekoncerterne har en betydning for kirkens forkyndelse, mens kun ganske få mener, at den ingen betydning har. Mange af de respondende organister og sognepræster er imidlertid ikke imødekommende over for at diskutere målsætninger vedr. kirkemusikken med lægfolk. Menighedsrådsformændene er derimod af den opfattelse, at de også har et ansvar i disse forhold og er villige til at arbejde med det. Menighedsrådsformændene giver flere bud på målsætningsformuleringer end organisterne og sognepræsterne.

Den kvantitative undersøgelse viste endvidere, at der inden for samme sogn kan være uklarhed om, hvorvidt der eksisterer en målsætning for kirkemusikken eller ej. Interviewene afspejler i nogle tilfælde en vis modvilje mod at inddrage menighedsrådet i målsætningsarbejdet. Måske burde disse resultater være udgangspunkt for en menighedsrådsdebat om evt. fremtidigt kirkemusikalsk målsætningsarbejde med henblik på at få en dialog om, hvordan de forskellige involverede parter i sognet kan bidrage i arbejdet med målsætninger.

Afrunding

Alle informanter gav udtryk for prioritering af et levende og mangfoldigt kirkemusikliv og dets betydning for kirkens liv og vækst. Den kirkemusikalske virkelighed ude i sognene er genstand for stor fantasifuldhed og opmærksomhed over for, hvordan de kirkemusikalske aktiviteter kan bruges til at få folkekirken til at blomstre. Men, skriver undersøgelsens forfatter, en skriftligt formuleret kirkemusikalsk målsætnings- og værdipolitik værdiges der ikke megen tid. Kirkemusikalsk målsætning betragtes af nogle som unødvendig, overflødig og ligegyldig. "Sognene ved godt, hvordan det er at være kirke og finder det ikke nødvendigt med en nedfældet kirkemusikalsk målsætningspolitik" er et argument, der går igen.

Undersøgelsen viser således, at flertallet af MR-formænd, sognepræster og organister ikke deler sociolog Steen Marquard Rasmussens påstand om kirkens målsætningsarbejde. Nemlig at kirkens målsætningsarbejde er en sociologisk nødvendighed for en folkekirke, der vil være på højde med situationen, fordi det afspejler kirkens svar på en objektiv udvikling i det moderne samfund. Ikke desto mindre viser undersøgelsen, at nogle sognepræster og samtlige MR-formænd ville være åbne over for at involvere sig i kirkemusikalsk målsætningsarbejde.

At menighedsrådene ikke skriftligt har formuleret deres kirkemusikalske målsætninger i budgetarket, eller blot haft det som debatpunkt på menighedsrådets dagsorden, er ikke ensbetydende med, at man ikke er bevidst om, hvilke målgrupper, kirkemusik kan appellere til. Spørgsmålet er, om denne opmærksomhed over for folkekirken målgrupper kunne bruges i et kirkemusikalsk målsætningsarbejde?